

ZŁOŻENIE OŚWIADCZENIA SPADKOWEGO PRZEZ PRZEDSTAWICIELA USTAWOWEGO SPADKOBIERCY NIEMAJĄCEGO PEŁNEJ ZDOLNOŚCI DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH – UWAGI NA TLE UCHWAŁY SKŁADU SIĘDMIU SĘDZIÓW SĄDU NAJWYŻSZEGO – IZBY CYWILNEJ Z 22 MAJA 2018 ROKU (III CZP 102/17)

Dr Jacek Trzewik

Katedra Podstaw Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego, Wydział Prawa,
Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
e-mail: trzewik@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-6462-6294>

Streszczenie. Dziedziczenie spadku przez osoby małoletnie jest zagadnieniem prawnym budzącym liczne wątpliwości w doktrynie i judykaturze. W ostatnim czasie szczególną uwagę skupiały zwłaszcza wątpliwości dotyczące charakteru prawnego czynności złożenia przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych oświadczenia woli w przedmiocie odrzucenia spadku, jak i znaczenie złożenia przez niego wniosku do sądu opiekuńczego o udzielenie zezwolenia na odrzucenie spadku imieniem małoletniego na bieg terminu do złożenia samego oświadczenia spadkowego. Przedmiot tej pracy stanowi analiza rozstrzygającej wskazane zagadnienia prawne uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, na tle dotychczasowego orzecznictwa oraz dorobku doktryny.

Słowa kluczowe: prawo spadkowe, spadkobierca, brak pełnej zdolności do czynności prawnych, odrzucenie spadku, zezwolenie na odrzucenie spadku

WPROWADZENIE

Problematyka dziedziczenia majątku spadkowego przez osoby małoletnie i powiązane z nią zagadnienia szczegółowe stały się w ostatnich latach przedmiotem rozlicznych, acz niejednorodnych rozstrzygnięć sądowych, jak i stanowisk doktrynalnych. Orzecznicza działalność sądów, jak i odnośne rozważania naukowe koncentrowały się w tym zakresie przede wszystkim na określeniu charakteru prawnego czynności złożenia przez przedstawiciela ustawowego oświadczenia woli o odrzuceniu spadku w imieniu osoby niemającej pełnej zdolności do czynności prawnych w kontekście podziału czynności prawnych na mieszczące się w granicach oraz przekraczające zakres zwykłego zarządu, jak również wpływie, jaki wywiera złożenie w trybie art. 101 § 3 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*¹ wniosku do sądu opiekuńczego o udzielenie zezwolenia na odrzucenie

---

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz. U. z 2019 r., poz. 2086 [dalej cyt.: k.r.o.].

spadku imieniem osoby małoletniej dla zachowania terminu na złożenie oświadczenia woli w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku.

Ze względu na swą praktyczną doniosłość i związaną z tym społeczną potrzebę jednoznacznego rozstrzygnięcia pojawiających się w tym zakresie wątpliwości, na podstawie art. 60 § 1 ustawy o *Sądzie Najwyższym*², Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego przedstawiła wniosek o ich rozstrzygnięcie Sądowi Najwyższemu w składzie siedmiu sędziów, precyzując zakres analizy orzeczniczej do następujących zagadnień:

1) Czy złożenie przez rodziców, jako przedstawicieli ustawowych dziecka powołanego do dziedziczenia, oświadczenia w imieniu dziecka na podstawie art. 1015 § 1 *Kodeksu cywilnego*³ o odrzuceniu spadku, którego pasywa wyczerpują lub przewyższają wartość aktywów, stanowi czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka w rozumieniu art. 101 § 3 k.r.o.?

2) Czy – w przypadku oceny, iż w danym stanie faktycznym oświadczenie w imieniu dziecka na podstawie art. 1015 § 1 k.c. o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jest czynnością przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka – złożenie do sądu przez rodziców wniosku o zezwolenie na złożenie stosownego oświadczenia nie ma wpływu na bieg terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c., czy też ma wpływ na bieg przedmiotowego terminu wobec dopuszczalności zastosowania analogii z przepisów normujących bieg terminu przedawnienia?

3) W przypadku przyjęcia, że złożenie do sądu opiekuńczego wniosku o zezwolenie na złożenie oświadczenia na podstawie art. 1015 § 1 k.c. ma wpływ na bieg terminu określonego w tym przepisie, to czy polega ono na tym, że: a) następuje zawieszenie biegu terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c. na czas trwania postępowania przed sądem opiekuńczym, albo b) następuje przerwanie biegu tego terminu, albo c) termin nie biegnie od chwili złożenia do sądu opiekuńczego wskazanego wniosku do chwili uprawomocnienia się postanowienia sądu opiekuńczego zezwalającego na złożenie oświadczenia o określonej treści oraz w czasie niezbędnym do złożenia oświadczenia bez nieuzasadnionej zwłoki, chyba że wskazany termin, uwzględniając czas trwania postępowania opiekuńczego, jeszcze nie upłynął, wtedy złożenie oświadczenia może nastąpić w dowolnej chwili, przed upływem sześciu miesięcy od dowiedzenia się przez przedstawiciela ustawowego o tytule powołania małoletniego do spadku?⁴

Poniższe rozważania stanowią próbę wyjaśnienia, a w pewnej mierze także krytycznej analizy, przedstawionego w tym zakresie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozstrzygnięcia⁵. Zgodnie z podjętą uchwałą, złożenie przez

² Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o *Sądzie Najwyższym*, Dz. U. z 2016 r., poz. 1254, w brzmieniu z 3 listopada 2017 r.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*, Dz. U. z 2019 r., poz. 1145 z późn. zm. [dalej cyt.: k.c.].

⁴ Pełna treść wniosku zob. http://www.sn.pl/sprawy/SiteAssets/Lists/Zagadnienia_prawne/NewForm/III-CZP-0102_17_p.pdf [dostęp: 9.11.2017].

⁵ Uchwała (7) Sądu Najwyższego z 22 maja 2018 r., sygn. akt III CZP 102/17, OSNC 2018, nr 12, poz. 110.

rodziców w imieniu małoletniego dziecka oświadczenia o odrzuceniu spadku jest czynnością przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Sam termin przewidziany w art. 1015 § 1 k.c. nie może się zaś skończyć przed prawomocnym zakończeniem postępowania o zezwolenie na złożenie przez małoletniego spadkobiercę oświadczenia o odrzuceniu spadku. Po prawomocnym zakończeniu tego postępowania oświadczenie małoletniego powinno być złożone niezwłocznie, chyba że termin ten jeszcze nie upłynął.

1. OCENA STANOWISKA W ZAKRESIE CHARAKTERU PRAWNEGO OŚWIADCZENIA O ODRZUCENIU SPADKU

W polskim prawie spadkowym ustawodawca wprowadzając model dziedziczenia oparty na sukcesji uniwersalnej, usankcjonował równocześnie jako regułę nabycie przez spadkobiercę majątku spadkowego z mocy prawa z chwilą śmierci spadkodawcy. Z tą też chwilą spadkobierca nabywa zasadniczo prawa i obowiązki majątkowe przypadające dotąd spadkodawcy (art. 924 i 925 k.c.). Nabycie to określić można jednak jako tymczasowe, ponieważ definitywne wstąpienie w ogół praw i obowiązków majątkowych po poprzedniku prawnym następuje ostatecznie z chwilą złożenia przez uprawnionego spadkobiercę stosownego oświadczenia spadkowego o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 1012 k.c.), ewentualnie z chwilą upływu wyznaczonego kodeksowo terminu na złożenie takiego oświadczenia (art. 1015 § 1 k.c.) [Borysiak 2020, nt 2]. Przy czym, wobec nowelizacji przepisów kodeksowych⁶, obecnie brak złożenia przez spadkobiercę oświadczenia w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się on o tytule swego powołania, jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 1 k.c.).

Wydawać by się mogło, że przyjęta przez ustawodawcę fikcja prawna przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza w pełni chroni interesy majątkowe spadkobierców, którzy nie złożyli w terminie żadnego oświadczenia spadkowego. Ma to szczególne znaczenie zwłaszcza wtedy, gdy brak oświadczenia dotyczy spadku, którego pasywa wyczerpują bądź przewyższają wartość aktywów. Wszak zgodnie z art. 1031 § 2 k.c. w razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku.

Powyższe ograniczenie odpowiedzialności odpada jednak, gdy spadkobierca podstępnie pominął w wykazie inwentarza lub podstępnie nie podał do spisu inwentarza przedmiotów należących do spadku lub przedmiotów zapisów windykacyjnych albo podstępnie uwzględnił w wykazie inwentarza lub podstępnie podał do spisu inwentarza nieistniejące długi (art. 1031 § 2 zd. 2 k.c.). Stanowisko to nie uwzględnia także faktu, że sposób przyjęcia spadku często nie ma znacze-

⁶ Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 539.

nia dla zwiększenia ochrony sytuacji prawnej spadkobiercy. Dotyczy to chociażby zakresu odpowiedzialności spadkobiercy z tytułu zapisów zwykłych czy poleceń, jak również dla dochodzenia wierzytelności zabezpieczonych hipoteką czy zastawem bądź przy umowie dożywocia [Osajda 2020, nt 7–8]. Jak słusznie podnosi się w doktrynie, na bezpieczeństwo prawne takiego spadkobiercy nie wpływa pozytywnie także brak jednoznacznego uregulowania kolejności spłacania długów spadkowych⁷ czy ewentualne dochodzenie przez wierzycieli spadkowych przymusowego spełnienia ich roszczeń na drodze egzekucji. Wiązać się to może z powstaniem kosztów, obejmujących nie tylko koszty sądowe, ale także te związane z prowadzeniem egzekucji. Przy tym nie należą już one do długów spadkowych i są objęte nieograniczoną odpowiedzialnością osobistą spadkobiercy. W konsekwencji, wbrew założeniom prawodawczym leżącym u podstaw konstrukcji dziedziczenia *pro viribus hereditatis, de facto* może ono prowadzić do obciążenia spadkobiercy negatywnymi, często trudnymi do przewidzenia skutkami prawno-finansowymi, w tym zwłaszcza do uszczerbku majątkowego [Swaczyna 2013, 569–83].

Sytuacja ulega dalszej komplikacji w razie, gdy uprawnionym spadkobiercą jest osoba niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych, a zatem jeśli do dziedziczenia dochodzi małoletni niemający zdolności do czynności prawnych lub osoba mająca ograniczoną zdolność z uwagi na swój wiek lub fakt częściowego ubezwłasnowolnienia. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może bowiem w sposób skuteczny samodzielnie złożyć tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Jako że zdolności tej nie posiada małoletni poniżej trzynastego roku życia ani ubezwłasnowolniony całkowicie, to oświadczenie spadkowe może złożyć w jego imieniu przedstawiciel ustawowy, tj. rodzic, opiekun prawny lub kurator. Z kolei w przypadku spadkobiercy mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych (małoletniego powyżej trzynastego roku życia oraz osoby ubezwłasnowolnionej częściowo), możliwe jest samodzielne złożenie przez niego oświadczenia spadkowego (jednakże – na zasadzie art. 17 i 19 k.c. – po uzyskaniu stosownej zgody przedstawiciela jeszcze przed lub jednocześnie ze złożeniem oświadczenia), względnie czynności tej dokonać może również sam przedstawiciel ustawowy. Należy wówczas przyjąć, że termin do złożenia oświadczenia spadkowego biegnie w tym wypadku od dnia, w którym przedstawiciel ustawowy uprawnionego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych dowiedział się o tytule jego powołania do spadku [Wolak 2017, 53].

⁷ Odmienne stanowiska w tym zakresie prezentują chociażby J. Stobienia, wskazujący na konieczność proporcjonalnego zaspokojenia każdego z wierzycieli choć w części [Stobienia 1981, 92], E. Skowrońska-Bocian, uznająca potrzebę zaspokajania wierzycieli z uwzględnieniem statusu ich wierzytelności [Skowrońska-Bocian 2018, 64] czy E. Macierzyńska-Franaszczyk, dopuszczająca pomocnicze stosowanie przepisów postępowania cywilnego (art. 1025 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. *Kodeks postępowania cywilnego*, Dz. U. z 2019 r., poz. 1460 z późn. zm. [dalej cyt.: k.p.c.]), ustalających kolejność zaspokajania wierzycieli [Macierzyńska-Franaszczyk 2014, 298–99]. Więcej na ten temat Księżak 2015, 875–910.

W tym miejscu pojawia się – dostrzeżony przez Prezes Sądu Najwyższego – żywy problem związany z oceną charakteru prawnego tej czynności. Należy ją w pierwszej kolejności zestawić z regulacjami prawa rodzinnego dotyczącymi zarządu majątkiem dziecka, pamiętając, że zgodnie z regulacją ustawową rodzice obowiązani są sprawować z należytą starannością zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską (art. 101 § 1 k.r.o.)⁸. W tym kontekście nauka prawa rodzinnego podkreśla, że pojęcie majątku należy rozumieć szeroko, obejmując jego zakresem wszelkiego rodzaju stosunki o charakterze majątkowym, zarówno aktywa, w tym wszelkie prawa majątkowe i ich ekspektatywy, jak i pasywa [Ignatowicz 1985, 821; Strzebinczyk 2011, 284]. Samo zaś pojęcie zarządu judykatura charakteryzuje jako całokształt czynności faktycznych i prawnych, które dotyczą majątku bezpośrednio lub pośrednio poprzez osiągnięty skutek gospodarczy⁹. Wobec tego zakresem pojęcia zarządu majątkiem objąć należy wszelkiego rodzaju dyspozycje i czynności odnoszące się do poszczególnych składników majątku.

Uwzględniając zakres podjętych rozważań, zarząd majątkiem dziecka, jako korelatem aktywów i pasywów, obejmuje zatem zachowania oraz czynności prawne i faktyczne, dokonywane *inter vivos*, jak i *mortis causa*, oddziałujące na szeroko rozumianą sytuację majątkową dziecka [Jędrejek 2017, nt 1–2]. Są to zachowania zmierzające do zachowania tego majątku, czynności powodujące jego zmniejszenie, poprzez zbycie albo obciążenie jego składników, a także czynności powodujące zwiększenie tego majątku, drogą nabycia nowych przedmiotów majątkowych albo umniejszenia istniejących obciążeń [Sokołowski 2013, nt 3]. Na tym tle czynność prawną polegającą na złożeniu oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku trzeba zakwalifikować jako czynność zarządu majątkiem. Złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku znajduje bowiem każdorazowo swe odzwierciedlenie w stanie aktywów lub pasywów potencjalnego spadkobiercy. Przyjmując to założenie, ze względu na brzmienie art. 101 § 3 k.r.o., konieczne staje się jednak dalsze zaklasyfikowanie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, tym razem już w ramach poszczególnych form czynności zarządu majątkiem. Jak wynika bowiem z tego przepisu, rodzice nie mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko. Ustawodawca tworzy więc wyraźną barierę w zakresie dopuszczalności swobodnego dokonywania czynności przekraczających zwykły zarząd majątkiem dziecka albo wyrażania zgody na ich dokonanie przez osobę ograniczoną w zdolności do czynności prawnych, uzależniając ważność tych czynności od uzyskania uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego.

⁸ Na zasadzie art. 155 § 2, 156, 178 § 2 i 181 § 1 k.r.o. reguła ta powinna być odpowiednio stosowana również względem osób pozostających pod opieką czy ubezwłasnowolnionych częściowo lub całkowicie.

⁹ Uchwała (7) Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1994 r., sygn. akt III CZP 182/93, OSNCP 1994, nr 7–8, poz. 146.

Podobnie jak w przypadku symilarnych regulacji prawa prywatnego¹⁰, również i w tym zakresie brak jest jednak legalnej definicji tych czynności, a możliwość zakwalifikowania poszczególnych czynności do katalogu zwykłego zarządu lub przekraczających jego zakres *in casu* pozostawiona została do oceny sądu. Przy czym podział tych czynności może wynikać z ukształtowania danego stanu faktycznego, gdy ta sama czynność może być w okolicznościach konkretnej sprawy zakwalifikowana jako czynność zwykłego zarządu lub przekraczająca jego zakres [Kunicki 1968, 122–23]. W gruncie rzeczy dotyczy to jednak tych samych pojęć, którymi ustawodawca posłużył się w innych działach prawa cywilnego. Wobec tego uprawnione jest odesłanie do wypracowanego w tym zakresie dorobku nauki prawa cywilnego, gdzie tradycyjnie przyjmuje się, że w ramach czynności zwykłego zarządu dokonuje się czynności związanych z bieżącą eksploatacją określonej masy majątkowej [Robaczyński 2014, nt 1–3]. Czynności zwykłego zarządu obejmują więc przede wszystkim załatwianie bieżących spraw związanych z normalną eksploatacją majątku, zgodnie z jego przeznaczeniem, konserwację i codzienną administrację majątkiem, czynności zmierzające do utrzymania go w stanie niepogorszonym, a także szeroko rozumianą ochronę w postaci różnych czynności zachowawczych [Rudnicki 2011, nt 6]. *Zwykły zarząd* z pewnością przekraczają jednak czynności o charakterze rozporządzającym oraz takie czynności, których podjęcie nie jest związane ze zwykłym korzystaniem z rzeczy zgodnie z jej społeczno-gospodarczym przeznaczeniem. Pojęcia czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu nie można jednak ograniczać tylko do czynności rozporządzających i zobowiązujących wymienionych w art. 17 k.c. Chodzi natomiast o takie działania, które wywołują istotne skutki gospodarcze w majątku dziecka [Uliasz 2002, IV]. Należy też uwzględnić wartość przedmiotu danej czynności, szeroko pojęte dobro dziecka i potrzebę ochrony jego interesów życiowych¹¹. Przekroczeniem zwykłego zarządu niewątpliwie będzie również dokonanie obciążenia majątku czy zmiana dotychczasowego sposobu korzystania z niego [Książak 2017, 286–87]. *In genere* jednak rozróżnienie czynności zarządu zwykłego lub przekraczających go zostało pozostawione do wyjaśnienia praktyce orzeczniczej oraz doktrynie.

Jak zauważyła Prezes Sądu Najwyższego, w orzecznictwie sądowym występuje rozbieżność między abstrakcyjnymi desygnatami czynności zwykłego zarządu majątkiem dziecka (osób niemających pełnej zdolności do czynności prawnych) lub czynności przekraczających zwykły zarząd¹² a możliwością ostateczne-

¹⁰ Dotyczy to chociażby odpowiednich przepisów kodeksu cywilnego, kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, prawa o stowarzyszeniach, prawa restrukturyzacyjnego czy ustawy o własności lokali.

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 1982 r., sygn. akt I CR 234/82, Lex nr 8486.

¹² Chodzi tu o takie kryteria, jak zasady doświadczenia życiowego, wedle których konkretna czynność prawna w przeciętnych i typowych sytuacjach życiowych naraża dobro dziecka i jego interes majątkowy (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1977 r., sygn. akt III CZP 73/76, Lex nr 2153) czy ciężar gatunkowy dokonywanej czynności, jej skutków w sferze majątku oraz szeroko pojęte dobro dziecka i ochrona jego żywotnych interesów (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2000 r., sygn. akt I CKN 319/00, Lex nr 536776).

go zakwalifikowania danej czynności do jednej z tych grup bez stosowania tych kryteriów¹³. Problem ten jest szczególnie aktualny w perspektywie przypisania do jednej z nich czynności prawnej w postaci oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w imieniu osoby nieposiadającej pełnej zdolności do czynności prawnych, nakładając ewentualnie wymóg uzyskania zezwolenia sądu na dokonanie tej czynności przez przedstawiciela ustawowego tejże osoby.

Należy przychylić się do stanowiska Sądu Najwyższego, który w odniesieniu do rodziców sprawujących władzę rodzicielską przyjął, że miernikiem czynności przekraczających zwykły zarząd jest w głównej mierze ciężar gatunkowy dokonywanej czynności, jej skutków w sferze majątku małoletniego, wartości przedmiotu danej czynności oraz szeroko pojęte dobro dziecka i ochrona jego interesów¹⁴. W tym kontekście zarówno przyjęcie, jak i odrzucenie spadku, tak zasadne, jak i pozbawione sensu ekonomicznego, stanowi każdorazowo rozporządzenie prawami majątkowymi mające oczywisty i poważny skutek gospodarczy dla majątku spadkobiercy i w odczuwalny sposób oddziałuje na jego rzeczywistość lub potencjalną sytuację prawną i majątkową [Ignatowicz 2012, 912]. Twierdzenia te, pamiętając, że nawet przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza może wbrew założeniom prawodawcy prowadzić do negatywnych skutków dla spadkobiercy, pozwalają przychylić się do przyjętego w głosowanej uchwale przez Sąd Najwyższy stanowiska wskazującego, iż odrzucenie spadku stanowi czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu majątkiem, przez co przedstawiciel ustawowy osoby niemającej pełnej zdolności do czynności prawnych powinien przed złożeniem oświadczenia spadkowego lub też przed udzieleniem zgody na jego złożenie przez spadkobiercę ograniczonego w tej zdolności uzyskać stosowne zezwolenie sądu opiekuńczego¹⁵.

2. OCENA STANOWISKA W ZAKRESIE WPLYWU ZŁOŻENIA WNIOSKU DO SĄDU OPIEKUŃCZEGO NA BIEG TERMINU DO ZŁOŻENIA OŚWIADCZENIA SPADKOWEGO

Przyjęte przez Sąd Najwyższy rozstrzygnięcie stanowi jednocześnie punkt wyjścia dla oceny wpływu, jaki wywiera złożenie przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnej wniosku do sądu opiekuńczego o wydanie zezwolenia na przyjęcie lub odrzucenie spadku na bieg terminu dla złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Z punktu widzenia praktyki sądowej zagadnienie to ma równie istotny ciężar gatunkowy.

¹³ Przykładem tego typu praktyki sądowej jest chociażby postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2012 r., sygn. akt I CSK 414/11, Lex nr 1254617, gdzie odnaleźć można ogólne stwierdzenie, że odrzucenie spadku jest niewątpliwie czynnością przekraczającą zwykły zarząd majątkiem dziecka.

¹⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 1982 r.

¹⁵ Koresponduje to ze stanowiskiem wskazującym, że konieczność uzyskania takiego zezwolenia podyktowana jest ochroną interesów i szeroko rozumianym dobrem dziecka, które stawiane jest ponad interesy majątkowe rodziców. Tak uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1961 r., sygn. akt I Co 16/61, Lex nr 105905.

Skuteczność oświadczenia spadkowego – jeżeli na jego treść składa się oświadczenie o przyjęciu spadku wprost lub odrzuceniu spadku – jest bowiem uzależniona od uzyskania przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy inicjalnego zezwolenia sądu opiekuńczego [Skowrońska–Bocian 2018, 79]. Samo oświadczenie powinno zaś zostać złożone – z zachowaniem ustawowych wymogów co do jego formy¹⁶ – w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania do spadku (art. 1015 § 1 k.c.). Natomiast w przypadku spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych, termin na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku zaczyna biec od momentu, kiedy przedstawiciel ustawowy lub opiekun prawny takiej osoby dowie się o powołaniu jej do dziedziczenia¹⁷. Przy czym termin ten ukształtowany został przez prawodawcę jako termin zawity prawa materialnego do wykonania prawa kształtującego [Gorczyński 2019, 547]. Niedochowanie zarysowanego przez ustawodawcę terminu prekluzyjnego skutkuje wygaśnięciem przysługującego uprawnienia, co sąd lub inny organ powołany do rozpoznania sprawy uwzględnia z urzędu [Radwański i Olejniczak 2019, 388]. Nie podlega on przy tym przedłużeniu ani przywróceniu [Kordasiewicz 2015, 537]. W konsekwencji, bezskuteczny upływ tego terminu uniemożliwia skuteczne złożenie oświadczenia spadkowego, a złożenie go po terminie nie wywołuje żadnych skutków prawnych. Ustawodawca wiąże bowiem z upływem terminu na złożenie oświadczenia spadkowego fikcję prawną przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 k.c.).

Jednakże w praktyce oczekiwanie na uzyskanie rozstrzygnięcia sądu w sprawie wniosku przedstawiciela ustawowego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych o wydanie zezwolenia na przyjęcie lub odrzucenie spadku może trwać dłużej niż ustawowy termin na złożenie samego oświadczenia spadkowego. Może to wynikać tak ze znacznego obciążenia sądów rejonowych – wydziałów rodzinnych i nieletnich różnorodnymi postępowaniami pozostającymi w ich właściwości rzeczowej, jak i ze stopnia zawiłości sprawy wymagającej żądania przez sąd udokumentowania szczegółowego stanu majątku spadkowego, a nawet braków formalnych samego wniosku [Partyk 2014]. Przy czym – co w świetle istniejącego problemu prawnego może budzić wątpliwości – w doktrynie i judykaturze przyjmuje się, że złożenie przez przedstawiciela wniosku do sądu rodzinnego o wydanie zezwolenia na przyjęcie bądź odrzucenie spadku nie jest równoznaczne ze złożeniem samego oświadczenia spadkowego, a zatem nie może być uznane za wystarczające dla zachowania sześciomiesięcznego ter-

---

¹⁶ Zgodnie z art. 1018 § 3 k.c., oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem. Można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym.

¹⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2015 r., sygn. akt V CSK 686/14, Legalis nr 1350612. Jeżeli nie ma on ustanowionego przedstawiciela ustawowego, termin ten nie może rozpocząć swego biegu przed jego ustanowieniem [Borysiak 2020, nt 46].

minu ustawowego¹⁸. Wobec tego zdarzyć się może, że spadkobiercy niemający pełnej zdolności do czynności prawnych, z przyczyn obiektywnie niezależnych od zachowania ich przedstawicieli ustawowych, mogą być rzeczywiście pozbawieni jakiegokolwiek wpływu na ich sytuację prawną, będąc faktycznie obciążonymi negatywnymi skutkami prawnymi wynikającymi z ustawowej fikcji przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, nawet w przypadku złożenia wniosku do sądu w pierwszym dniu terminu na złożenie oświadczenia spadkowego [Borysiak 2020, nt 28]. Źródłem tej sytuacji mogą być chociażby organizacyjne uwarunkowania funkcjonowania systemu sądownictwa [Czubik 2018, 7] czy niewątpliwie wpływająca na bieg postępowania, a nabierająca w ostatnim czasie znaczenia, konieczność transgranicznego poszukiwania drugiego z opiekunów małoletniego spadkobiercy. Krytyczna ocena słusznościowa tej potencjalnej sytuacji dodatkowo wzmocniana jest jej negatywną oceną prawną na tle tak kardynalnych wartości, jak zasada państwa prawa i wynikającego z niej zaufania obywatela do państwa czy zasady równości wobec prawa.

Brak dostatecznej ochrony interesów spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych doprowadził do poszukiwania w literaturze i orzecznictwie możliwości złagodzenia rygoryzmu związanego z upływem terminu zawitego do złożenia oświadczenia spadkowego przez nawiązanie do instytucji przedawnienia. Punktem wyjścia stała się ocena ewentualnego wpływu, jaki można by przypisać złożeniu do sądu rodzinnego wniosku o wydanie zezwolenia na złożenie oświadczenia spadkowego na bieg terminu do złożenia samego oświadczenia.

Część judykatury stanęła na stanowisku, że regulacje dotyczące przedawnienia nie znajdują zastosowania do biegu terminu prekluzyjnego na złożenie oświadczenia spadkowego. W efekcie termin do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku przez przedstawiciela ustanowionego w imieniu osoby niemającej pełnej zdolności do czynności prawnych nie podlega wydłużeniu o czas trwania postępowania sądowego w przedmiocie zezwolenia na dokonanie tej czynności, jeżeli istniała realna możliwość złożenia oświadczenia przed upływem tego terminu¹⁹. Upływ terminu uwzględniany jest z urzędu i nie ma żadnych możliwości jego przedłużenia²⁰. Stanowisko to – jako najbardziej skrajne i nazbyt rygorystyczne wobec trudnych do zaakceptowania skutków społecznych upływu terminu zawitego do złożenia oświadczenia spadkowego – należy jednak stanowczo odrzucić²¹.

Potencjalnym wariantem rozstrzygnięcia mogłoby być również przyjęcie, że wystąpienie przez przedstawiciela ustawowego z wnioskiem o wydanie zezwolenia sądu na złożenie oświadczenia spadkowego skutkuje zawieszeniem biegu ter-

¹⁸ Podobnie zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2012 r.

¹⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2012 r., sygn. akt V CSK 18/12, Lex nr 1293842.

²⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2015 r., sygn. akt IV CSK 304/14, Legalis nr 1203291.

²¹ Podobnie Żok 2019, nt 22.

minu do złożenia samego oświadczenia. W tym wariancie, termin na złożenie oświadczenia spadkowego nie biegnie przez czas trwania postępowania przed sądem opiekuńczym²². Jak zostało to jednak słusznie wskazane w literaturze, jakkolwiek rozstrzygnięcie to broni się na płaszczyźnie sprawiedliwościowej i systemowej, o tyle na gruncie teoretycznym brak tu właściwej podstawy prawnej, która uzasadniałaby odpowiednie stosowanie przepisów o zawieszeniu biegu terminu przedawnienia [Księżak 2014, 105–11]. Najzwyczajniej bowiem żadna ze wskazanych w art. 121 pkt 1–4 k.c. podstaw zawieszenia biegu terminu przedawnienia nie przystaje jednoznacznie do analizowanej tu konieczności złożenia przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy wniosku do sądu o udzielenie zezwolenia na przyjęcie lub odrzucenie spadku w granicach czasowych wyznaczonych terminem na złożenie samego oświadczenia spadkowego.

Analiza poszczególnych judykatów pozwala również sformułować tezę, jakoby wystąpienie z wnioskiem o wydanie przez sąd zezwolenia na przyjęcie lub odrzucenie spadku w imieniu spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych mogło skutkować przerwaniem biegu terminu do złożenia oświadczenia spadkowego²³. Zgodnie z tym nurtem, za uzasadnione w tym wypadku należy bowiem uznać analogiczne stosowanie art. 123 § 1 pkt 1 k.c., ponieważ uzyskanie zezwolenia sądu na przyjęcie lub odrzucenie spadku zakwalifikować trzeba jako czynność prawną realizowaną przed sądem, nakierowaną na ochronę interesu majątkowego pozbawionego pełnej zdolności do czynności prawnych spadkobiercy. Przyjęcie zaś odmiennego stanowiska prowadziłoby do nieuzasadnionego zróżnicowania sytuacji prawnej spadkobierców posiadających pełną zdolność do czynności prawnych oraz spadkobierców małoletnich, godząc w efekcie w konstytucyjną zasadę równości obywateli wobec prawa i prawo do swobodnego dysponowania przez spadkobiercę przysługującymi mu uprawnieniami do spadku [Szpyt 2019, nt 8]. Jednakże i ten pogląd nasuwa pewne wątpliwości, chociażby co do kwalifikacji czynności podejmowanych przez przedstawiciela jako czynności przedsięwziętej bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia (art. 123 § 1 pkt 1 k.c. *in fine*), jak i z uwagi na fakt, że przerwanie biegu terminu z art. 1015 k.c. wobec złożenia wniosku do sądu o zezwolenie na przyjęcie lub odrzucenie spadku, wskutek czego termin ten biegnie na nowo, nadmiernie wydłuża stan niepewności prawnej co do kręgu podmiotów nabywających spadek [Wolak 2017, 58]. Ponadto, mogłoby to prowadzić w skrajnych przypadkach do prób ponawiania wniosku o zezwolenie i w efekcie do manipulowania terminami, powodując nadmierne uprzywilejowanie spadkobiercy względem pozostałych spadkobierców i wierzycieli spadku.

²² Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt I CSK 329/13, Legalis nr 804284; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2015 r.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 r., sygn. akt III CSK 329/15, Lex nr 2142557.

²³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2015 r., sygn. akt III CSK 352/14, Legalis nr 1285318.

Dostrzegalna w tym zakresie niejednorodność praktyki orzeczniczej dodatkowo pogłębiona została poprzez sformułowane w literaturze dalsze koncepcje rozstrzygnięcia problemu. Dotyczą one między innymi postulatu analogicznego stosowania tu przepisów o wadach oświadczenia woli w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku [Konińska 2014, 68], dopuszczenia możliwości złożenia oświadczenia spadkowego zanim jeszcze zapadnie orzeczenie sądu opiekuńczego w przedmiocie wniosku o zezwolenia na złożenie przez przedstawiciela ustawowego małoletniego spadkobiercy oświadczenia spadkowego [Pisuliński 1992, 65–66] czy nawet uznania, że już samo złożenie stosownego wniosku do sądu opiekuńczego przed upływem terminu z art. 1015 § 1 k.c. jest równoznaczne z dochowaniem ustawowych wymogów w tym zakresie [Szymańska 2010, 272].

Pośród wysuwanych przez doktrynę propozycji szczególną rolę przypisać należy tej odwołującej się do znaczenia zezwolenia sądu dla skuteczności samego wniosku inicjującego postępowanie o złożenie oświadczenia spadkowego, składanego przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych. O ile bowiem warunkiem skuteczności tegoż oświadczenia jest uzyskanie uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego, o tyle zezwolenie to nie jest konieczną przesłanką dla samej czynności wniesienia do sądu cywilnego wniosku jedynie inicjującego postępowanie w przedmiocie złożenia oświadczenia spadkowego. Stąd też uzasadnione wydaje się twierdzenie, że przedstawiciel ustawy podejmując działania prawne w imieniu reprezentowanego dla zabezpieczenia jego sytuacji prawnej, mógłby w pierwszej kolejności złożyć wniosek do sądu spadku o odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w imieniu małoletniego, a dopiero w dalszej kolejności wystąpić do sądu opiekuńczego o wydanie zezwolenia na złożenie takiego oświadczenia [Książak 2013, 108]. W konsekwencji, sąd spadku – opierając się na art. 177 § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. – powinien bowiem zawiesić to postępowanie (prowadzone przed sądem spadku w przedmiocie przyjęcia oświadczenia spadkowego), gdyż rozstrzygnięcie zawisłej w jego gestii sprawy uzależnione jest od wyniku innego toczącego się postępowania (prowadzonego przed sądem opiekuńczym, a dotyczącego udzielenia zezwolenia na złożenie oświadczenia przez przedstawiciela ustawowego w imieniu spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych) [Partyk 2014]²⁴. Tak zatem, przyjmując swoistą etapowość postępowania w przedmiocie złożenia oświadczenia spadkowego, już samo odwołanie do obowiązujących regulacji proceduralnych daje potencjalną szansę na zabezpieczenie pozbawionego pełnej zdolności do czynności prawnych spadkobiercy przed negatywnymi skutkami niedochowania terminu z art. 1015 § 1 k.c.²⁵ Niweluje ono również potencjalne zagrożenie związane z próbą odwleka-

²⁴ Odmienne, przyjmując, że składanie oświadczenia spadkowego nie następuje w toku postępowania sądowego, zob. Swaczyna 2013, 571.

²⁵ Swoistą etapowość składania oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przypadającego imieniem małoletniego, które mogło być złożone dopiero po uzyskaniu upoważnienia Rady famili-

nia złożenia finalnego oświadczenia spadkowego przed sądem spadku²⁶. Tym bardziej, że – jak przyjęto w orzecznictwie – samo złożenie wniosku o odebranie oświadczenia spadkowego w terminie nie wystarczy, jeżeli następnie spadkobierca uniemożliwił sądowi odebranie tego oświadczenia przez nieusprawiedliwione niestawiennictwo w sądzie²⁷.

Także i to rozwiązanie obarczone jest jednak pewną ułomnością. Obejmuje ono bowiem swym zakresem jedynie sądowy tryb składania oświadczeń w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku, poza zasięgiem swego oddziaływania pozostawiając dopuszczoną wyraźnie przez prawodawcę możliwość złożenia oświadczenia spadkowego przed notariuszem (art. 1018 § 3 k.c.). O ile więc w przypadku składania oświadczenia spadkowego imieniem spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych w postępowaniu sądowym, w razie złożenia wniosku o przyjęcie tego oświadczenia i następczego zawieszenia postępowania w tym przedmiocie do czasu uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego, ustawowy termin przewidziany dla dokonania tej czynności mógłby być uznany za zachowany niezależnie od czasu, w jakim postanowienie sądu opiekuńczego zostałoby faktycznie wydane (jeżeli tylko stosowne oświadczenie spadkowe zostałoby następnie rzeczywiście złożone przez przedstawiciela ustawowego przed sądem spadku), o tyle brak jest możliwości analogicznego wnioskowania w odniesieniu do notarialnego trybu składania oświadczenia spadkowego.

Złożoność prezentowanego zagadnienia, jak i zasadnicze wątpliwości co do trafności wysuwanych w orzecznictwie i doktrynie propozycji jego rozwiązania, legły u podstaw poszukiwania przez Sąd Najwyższy innych podstaw wydłużenia terminu zawitego przewidzianego dla złożenia oświadczenia spadkowego przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych. Wzorcem dla przyjęcia ostatecznego rozstrzygnięcia stał się art. 1017 k.c., regulujący problematykę terminu dla złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przez transmitariusza²⁸. Poszukując aksjologicznie słusznego rozwiązania, w braku wyraźnych norm umożliwiających wydłużenie terminu na złożenie oświadczenia spadkowego, Sąd Najwyższy jako swoiste remedium dopuścił bowiem w tym zakresie analogiczne stosowanie tego przepisu²⁹.

---

jnej, przewidywał już art. 438 w zw. z art. 435 ustawy z 1 czerwca 1825 r. *Kodeks cywilny Królestwa Polskiego*, Dz. P. K. P. z 1825 r., Tom X, s. 41.

²⁶ Zgodnie bowiem z art. 180 § 1 pkt 4 k.p.c., sąd postanawia podjąć postępowanie z urzędu, gdy ustanie przyczyna zawieszenia, w szczególności – gdy rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego postępowania – z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia kończącego to postępowanie.

²⁷ Zob. wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 17 stycznia 2014 r., sygn. akt II Ca 954/13, orzeczenia.poznan.so.gov.pl [dostęp: 9.11.2017].

²⁸ Jak wynika z tego przepisu, jeżeli przed upływem terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku spadkobierca zmarł nie złożony takiemu oświadczeniu, oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone przez jego spadkobierców. Jednakże termin do złożenia tego oświadczenia nie może się skończyć wcześniej aniżeli termin do złożenia oświadczenia co do spadku po zmarłym spadkobiercy.

²⁹ Odwołując się do wcześniejszego orzecznictwa wskazał przy tym, że stosowanie analogii powinno prowadzić do osiągnięcia minimum celu, czyli wypełnienia luki konstrukcyjnej, jednakże

Uzasadnieniem dla przyjętego rozstrzygnięcia było uznanie, że przepis ten wykazuje się największym stopniem podobieństwa do rozpatrywanego zagadnienia prawnego. W rzeczywistości prowadzi on bowiem do zawieszenia biegu terminu do złożenia oświadczenia spadkowego, lecz jedynie w niezbędnym zakresie, wyznaczonym przez bieg terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku po zmarłym spadkobiercy. Za trafną należy uznać tu dostrzeżoną w uchwale analogię do sytuacji pozbawionego pełnej zdolności do czynności prawnych spadkobiercy, w przypadku którego złożenie oświadczenia spadkowego wymaga uzyskania uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego. W obu przypadkach, ze względów pragmatycznych i aksjologicznych, za niedopuszczalne trzeba by uznać pozbawienie spadkobiercy możliwości złożenia oświadczenia spadkowego wskutek okoliczności, za które obiektywnie nie ponosi on odpowiedzialności.

W efekcie, termin do złożenia przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy oświadczenia spadkowego nie może skończyć się przed prawomocnym zakończeniem postępowania o zezwolenie na złożenie oświadczenia w tym przedmiocie. Przy czym, zależnie od stanu faktycznego, jeżeli postępowanie przed sądem opiekuńczym zakończyło się wcześniej – oświadczenie o odrzuceniu spadku może być złożone w dowolnej chwili aż do upływu terminu z art. 1015 § 1 k.c., jeżeli zaś zezwolenie wydane zostało po jego upływie, to oświadczenie spadkowe winno być złożone niezwłocznie, uwzględniając okoliczności danej sprawy i wymóg zachowania należytej staranności przez zobowiązanego³⁰. Przyjęte w tym zakresie rozstrzygnięcie należy uznać za trafne. Zapewnia ono pewien minimalny poziom bezpieczeństwa prawnego, tak z punktu widzenia składającego oświadczenie (poprzez wyłączenie negatywnych skutków związanych z upływem terminu na złożenie oświadczenia spadkowego w razie wystąpienia przed jego upływem z wnioskiem o uzyskanie zezwolenia sądu opiekuńczego), jak i pozostałych uczestników postępowania zainteresowanych rozstrzygnięciem sprawy (poprzez wyznaczenie obiektywnego terminu na złożenie oświadczenia spadkowego po uzyskaniu zezwolenia sądu opiekuńczego i w efekcie sankcjonowanie takich zachowań przedstawiciela ustawowego, które potencjalnie mogłyby być nakierowane na odwlekanie postępowania), dając przy tym podstawę dla zakończenia rozbieżności orzeczniczych w tym zakresie.

ZAKOŃCZENIE

Jakkolwiek nie oceniać podjętego przez Sąd Najwyższy rozstrzygnięcia, należy jednak podkreślić, że odwołanie się przez skład orzekający do analogii prawnej nie jest jedynym i ostatecznym sposobem rozwikłania poruszanego problemu. Pewną pokusę, uzasadnioną w świetle poszukiwania rozwiązań tak niekorzystnej

---

tylko w zakresie, w jakim jest to niezbędne dla rozstrzygnięcia danego problemu prawnego. Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 r.

³⁰ Zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2018 r., sygn. akt III CZP 102/17.

sytuacji prawnej niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych spadkobiercy, mogłaby stanowić również propozycja odwołania się do analogii orzeczniczej, związanej z utrwalonym w judykaturze stanowiskiem dotyczącym warunków dochowania terminu przy składaniu oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, tak na gruncie art. 1015 § 1 k.c., jak i art. 1019 § 1 i 2 k.c. Termin ten może bowiem zostać naruszony nie tylko z uwagi na niez uzyskanie zezwolenia na złożenie oświadczenia dla przedstawiciela ustawowego spadkobiercy, ale także i wskutek zaistnienia wady oświadczenia woli. W obu przypadkach niezłożenie oświadczenia należy uznać za usprawiedliwione i nie powinno wiązać się z negatywnymi skutkami prawnymi dla spadkobiercy.

W tym kontekście istotnego znaczenia nabiera utrwalone w judykaturze stanowisko uznające, że dla zachowania terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c. wystarczające jest wniesienie przed jego upływem wniosku inicjującego postępowanie o odebranie oświadczenia spadkowego³¹. W takim przypadku samo już złożenie oświadczenia spadkowego może być zrealizowane po tym terminie, bez uszczerbku dla swojej skuteczności³². Wsparte jest ono symilarnym orzecznictwem wydawanym na gruncie 1019 k.c. Przyjmuje się w nim, że o zachowaniu terminu rozstrzyga wyłącznie wniesienie przed upływem tego terminu do sądu wniosku zawierającego żądanie odebrania oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego. Spadkobierca ma jedynie na to wpływ, tylko to zależy od niego. Natomiast to, kiedy dojdzie do odebrania oświadczenia, zależy już od sądu. Wobec tego, chwila odebrania oświadczenia przez sąd nie powinna mieć wpływu na zachowanie terminu. Termin będzie więc zachowany, choćby samo odebranie oświadczenia nastąpiło później³³.

Wynikające stąd podobieństwo do będącego podstawą rozstrzygnięcia uchwały zagadnienia prawnego wynika więc nie tylko z faktu, że zachowanie terminu jest uzależnione od zwrócenia się spadkobiercy do organu władzy publicznej, ale i z tego, iż upływ terminu zależy wyłącznie od obiektywnych okoliczności sprawy, które mogą wpłynąć na niedotrzymanie ustawowego terminu niezależnie od należytego zachowania spadkobiercy. W tym zaś zakresie propozycja ta znajduje wspólny mianownik z postulatem odwołania się do etapowości postępowania w przedmiocie składania oświadczenia spadkowego, stanowiąc dodatkowy argument za jego słusnością.

In genere wydaje się jednak, że utrzymywanie w obrocie prawnym wynikającego z analizowanej uchwały rozstrzygnięcia – aksjologicznie właściwego, lecz nasuwającego pewne wątpliwości związane z przesadnym odwoływaniem się do

³¹ Podobnie, odwołując się wyłącznie do metod wykładni przepisów, zob. Jasiakiewicz 2019, 130–31; Justyński 2020, 24–25.

³² Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1991 r., sygn. akt III CZP 75/90, LEX nr 3627; wyrok Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 18 grudnia 2012 r., sygn. akt I ACa 1214/12, LEX nr 1293626.

³³ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r., sygn. akt II CSK 410/13, Lex nr 1048607.

analogii prawnych – jest nie do końca właściwe. Stąd też nieuniknioną wydaje się w tym zakresie stosowna interwencja ustawodawcy, wprowadzająca wyraźną regulację wpływu wystąpienia przez przedstawiciela ustawowego spadkobiercy z wnioskiem o zezwolenie na złożenie oświadczenia spadkowego na bieg terminu do jego złożenia, uwzględniająca konieczność ochrony interesów samego spadkobiercy składającego oświadczenie spadkowe, jak i pozostałych podmiotów zainteresowanych rozstrzygnięciem tego postępowania.

PIŚMIENNICTWO

- Borysiak, Witold. 2020. „Komentarz do art. 1015.” W *Kodeks cywilny. Komentarz*. T. IVA, red. Konrad Osajda, nt 2, 28, 46. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis.
- Czubik, Paweł. 2018. „Refleksja na temat potrzeby przyjęcia de lege ferenda przepisów wyłączających czynność odrzucenia spadku imieniem małoletniego z kręgu czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem.” *Nowy Przegląd Notarialny* 3:5–12.
- Gorczyński, Grzegorz. 2019. „Komentarz do art. 1015.” W *Kodeks cywilny. Komentarz*. T. 6: *Spadki*, red. Magdalena Habdas, i Mariusz Frasz, 546–52. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Ignatowicz, Jerzy. 1985. „Stosunki między rodzicami a dziećmi.” W *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. Józef S. Piątoski, 1–1224. Warszawa–Kraków–Poznań–Wrocław: Ossolineum.
- Ignatowicz, Jerzy. 2012. „Stosunki między rodzicami a dziećmi.” W *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Krzysztof Pietrzykowski, 836–980. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Jasiakiewicz, Tomasz. 2019. „W poszukiwaniu środków ochrony prawnej małoletniego spadkobiercy przed mimowolnym przyjęciem spadku.” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 4:125–37.
- Jędrejek, Grzegorz. 2017. „Komentarz do art. 101.” W Grzegorz Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, nt 1–2. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Justyński, Tomasz. 2020. „Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17. Głosa.” *Orzecznictwo Sądów Polskich* 3:14–29.
- Konińska, Barbara. 2014. „Upływ terminu do odrzucenia spadku w imieniu małoletniego.” *Rejent* 9:59–74.
- Kordasiewicz, Bogudar. 2015. „Przyjęcie i odrzucenie spadku.” W *System Prawa Prywatnego*. T. 10: *Prawo spadkowe*, red. Bogudar Kordasiewicz, 503–62. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Księżak, Paweł. 2014. „Głosa do postanowienia SN z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 329/13.” *Rejent* 5:105–11.
- Księżak, Paweł. 2015. „Dobrodziejstwo inwentarza po nowelizacji kodeksu cywilnego z 2015 r. – aspekty materialnoprawne.” *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 4:875–910.
- Księżak, Paweł. 2017. „Komentarz do art. 201.” W *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Konrad Osajda, 286–89. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kunicki, Aleksander. 1968. „Pojęcie zwykłego zarządu w prawie rodzinnym i opiekuńczym.” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 3:11–124.
- Macierzyńska-Franaszczyk, Elwira. 2014. *Odpowiedzialność za długi spadkowe*. Warszawa: LexisNexis.
- Osajda, Konrad. 2020. „Komentarz do art. 1031.” W *Kodeks cywilny. Komentarz*. T. IVA, red. Konrad Osajda, nt 7–8. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Partyk, Aleksandra. 2014. „Bieg terminu na odrzucenie spadku imieniem małoletniego. Głosa do postanowienia SN z dnia 20 listopada 2013 r. I CSK 329/13.” *Lex*.
- Pisuliński, Jerzy. 1992. „Niektóre problemy związane z terminem do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.” *Rejent* 6:54–75.
- Radwański, Zbigniew, i Adam Olejniczak. 2019. *Prawo cywilne – część ogólna*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

- Robaczyński, Witold. 2014. „Komentarz do art. 98.” W *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. Paweł Księżak, i Małgorzata Pyziak–Szafnicka, nt 1–3. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Rudnicki, Stanisław. 2011. „Komentarz do art. 199–205.” W *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, red. Grzegorz Rudnicki, i Stanisław Rudnicki, nt 6. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Skowrońska–Bocian, Elżbieta. 2018. *Odpowiedzialność za długi spadkowe. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Sokołowski, Tomasz. 2013. „Komentarz do art. 101.” W *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. Henryk Dolecki, i Tomasz Sokołowski, 704–706. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Stobienia, Jan. 1981. *Realizacja wierzytelności wierzycieli spadkodawcy w prawie polskim*. Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości. Instytut Badania Prawa Sądowego.
- Strzebinczyk, Jerzy. 2011. „Władza rodzicielska.” W *System Prawa Prywatnego*. T. 12: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. Tadeusz Smoczyński, 233–389. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Swaczyna, Bartłomiej. 2013. „Odrzucenie spadku nabytego przez dziecko.” W *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. Marlena Pecyna, Jerzy Pisuliński, i in. 569–83. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Szyt, Kamil. 2019. „Komentarz do art. 1015.” W *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Mariusz Załucki, nt 8. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis.
- Szymańska, Anna M. 2010. „Termin do złożenia oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku.” *Białostockie Studia Prawnicze* 7:267–80.
- Uliasz, Marcin. 2002. „Czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu. Cz. II.” *Monitor Prawniczy* 19:IV.
- Wolak, Grzegorz. 2017. „Głosa do postanowienia SN z dnia 28 września 2016 r., III CSK 329/15.” *Nowy Przegląd Notarialny* 2:49–74.
- Żok, Krzysztof. 2019. „Komentarz do art. 1015.” W *Kodeks cywilny*. T. 3: *Komentarz. Art. 627–1088*, red. Maciej Gutowski, nt 22. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis.

DECLARATION OF INHERITANCE MADE BY THE LEGAL REPRESENTATIVE
OF THE HEIR WHO DOES NOT HAVE FULL LEGAL CAPACITY – SOME REFLECTIONS
ON THE BASIS OF RESOLUTION OF A PANEL OF 7 JUDGES OF THE SUPREME COURT
– CIVIL CHAMBER OF 22 MAY 2018, III CZP 102/17

Summary. Inheritance of legacy by minors or incapacitated is a legal issue that raises many doubts in doctrine and jurisprudence. Recently, particular attention has been paid to doubts regarding the legal nature of the act of rejection of the inheritance, made by the legal representative of the heir who does not have full legal capacity, as well as the importance of his application to family court for giving permission to reject the inheritance on behalf of a minor and its influence on deadline for submitting the inheritance statement itself. The scope of this work includes the analysis of the indicated legal issues of the resolution of seven judges of the Supreme Court against the background of previous jurisprudence and the achievements of the doctrine.

Key words: succession law, heir, lack of full legal capacity, rejection of succession, permission to reject succession

Information about Author: Jacek Trzewik, Ph.D. – Department of Basics Civil Law and Private International Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin; e-mail: trzewik@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-6462-6294>